ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ У РЕГІОНАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ В РАМКАХ СПІВПРАЦІ З КРАЇНАМИ ЄС

FOREIGN TRADE ACTIVITIES OF THE NATIONAL BUSINESSES IN THE REGIONAL CONTEXT WITHIN COOPERATION WITH THE EU MEMBER STATES

УДК 658.8.011.1:339.9

<https://doi.org/10.32843/infrastuct45-23>**Пробоїв О.А.**

к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки, маркетингу та менеджменту
Івано-Франківський навчально-науковий інститут менеджменту
Тернопільського національного економічного університету

Горан Т.А.

к.і.н., старший викладач кафедри міжнародної економіки, маркетингу та менеджменту
Івано-Франківський навчально-науковий інститут менеджменту
Тернопільського національного економічного університету

Proboyiv Olga

Ivano-Frankivsk Educational-Scientific Management Institute
Ternopil National Economic University

Goran Tetyana

Ivano-Frankivsk Educational-Scientific Management Institute
Ternopil National Economic University

У статті розглянуто природу інтеграції та виявлено вплив євроінтеграційних процесів на зовнішньоторговельну політику України та її регіонів. Проаналізовано динаміку та структуру експорту й імпорту вітчизняних підприємств впродовж 2014–2018 років. Проведено огляд зовнішньоторговельної діяльності українських підприємств у 2019 році та визначено пріоритет вітчизняного експорту за аналізований період. Окреслено передумови для інтенсивного розвитку, зростання й залучення Прикарпаття до міжнародної економічної співпраці. Визначено перспективні галузі для розвитку плідного економічного співробітництва між прикарпатськими підприємствами та суб'єктами країн ЄС. Проаналізовано зовнішньоекономічну політику Івано-Франківської області та проведено моніторинг зовнішньоторговельних операцій підприємств у регіональному контексті. Вивчено динаміку експорту та імпорту товарів і послуг прикарпатських підприємств із країнами ЄС. Окреслено перспективи та шляхи підвищення ефективності зовнішньоторговельної діяльності підприємств Івано-Франківщини.

Ключові слова: зовнішньоторговельна діяльність, зовнішня торгівля підприємств, експорт та імпорт товарів і послуг, країни-партнери, економічне співробітництво, євроінтеграція.

В статье рассмотрена природа интеграции и определено влияние евроинте-

грационных процессов на внешнеторговую политику Украины и ее регионов. Проанализированы динамика и структура экспорта и импорта отечественных предприятий в течение 2014–2018 годов. Проведен обзор внешнеторговой деятельности украинских предприятий в 2019 году и определен приоритет отечественного экспорта за анализируемый период. Очерчены предпосылки для интенсивного развития, роста и привлечения Прикарпаття к международному экономическому сотрудничеству. Определены перспективные отрасли для развития плодотворного экономического сотрудничества между прикарпатскими предприятиями и субъектами стран ЕС. Проанализирована внешнеэкономическая политика Ивано-Франковской области и проведен мониторинг внешнеторговых операций предприятий в региональном контексте. Изучена динамика экспорта и импорта товаров и услуг прикарпатских предприятий со странами ЕС. Очерчены перспективы и пути повышения эффективности внешнеторговой деятельности предприятий Ивано-Франковской области.

Ключевые слова: внешнеторговая деятельность, внешняя торговля предприятий, экспорт и импорт товаров и услуг, страны-партнеры, экономическое сотрудничество, евроинтеграция.

Ukraine has an advantageous geographical position and being the largest European country by its territory, arouses a considerable interest of the neighboring states. Proximity to the EU border, rich cultural-historic heritage, availability of resources and considerable investment potential of the Ivano-Frankivsk region create the necessary preconditions the region's intensive development, growth and its involvement in the international economic cooperation. Finding the ways to optimize the foreign trade operations of the Ivano-Frankivsk oblast is a necessary condition for receiving long-term competing advantages and one of the methods of improving the efficiency of the national economic system and increasing the wellbeing of the population. The objective of the research is to reveal the peculiarities, situation, dynamics, structure and prospects of the foreign trade activities of the Pre-Carpathian businesses in the context of cooperation with the EU member states. An advantageous geographical location of the Ivano-Frankivsk city, proximity to the European border, availability of natural-climatic and resource potential create all the required preconditions for the intensive development of the Pre-Carpathian region. A stable positive dynamics of the social-economic development of the city is achieved due to the successful foreign economic policy and attracting foreign investments, opening of new businesses and expanding production and jobs at the existing companies, increasing sales markets for the produce. A higher, as compared to many other Ukrainian cities, living comfort level and the level of the social wellbeing of the residents, favorable political climate provide for a low level of social tension in the city. These and other components of the economic and investment potential create the necessary conditions for implementing a successful foreign trade policy in the Ivano-Frankivsk region. In 2018–2019, the biggest part of export of the Pre-Carpathian region went to Romania, Slovakia, India, Poland, Turkey, Czech Republic, Italy, Belarus, the Russian Federation and Latvia. The export volume of goods to the EU countries constituted 63.5% of the total amount, the basis of exports consisted of plastic materials, organic chemical compounds, timber and timber goods, electric machines, oil and oil refining goods, boilers and machines, milk and dairy products, eggs and natural honey. A sufficient diversification of sales markets decreases the sensitivity of the Pre-Carpathian businesses to the changes of the foreign trade price conditions, global demand for the produce and foreign trade policy of the government. Finally, it can be concluded that the basic challenge for radical change in the foreign trade activities of the Ivano-Frankivsk city and region consists in developing and implementing of a complex of foreign trade policy steps aimed at the state's stimulation of goods export and more active trans-border cooperation.

Key words: foreign trade activities, foreign trade of businesses, export-import of goods and services, partner countries, economic cooperation, European integration.

Постановка проблеми. Україна має зручне географічне розташування і як одна з найбільших за територією європейських держав викликає значний інтерес з боку сусідніх країн. Близькість кордонів із країнами ЄС, багата культурно-історична спадщина, наявність ресурсів та значний

інвестиційний потенціал Івано-Франківщини формують необхідні передумови для інтенсивного розвитку, зростання й залучення регіону до міжнародної економічної співпраці. Для підприємств Прикарпаття перспективними галузями є туристично-рекреаційний комплекс, харчова

промисловість, машинобудування, інформаційні технології, альтернативна енергетика та енергозберігаючі технології. Пошук шляхів нарощування оборотів зовнішньоторговельної діяльності підприємствами Івано-Франківщини є неодмінною умовою отримання довготривалих конкурентних переваг та одним зі способів підняття ефективності функціонування регіону в рамках економічної системи країни та підвищення рівня заможності місцевого населення, тому потребує комплексного й багатоаспектного дослідження.

Для економіки Прикарпаття залучення підприємств у європейські інтеграційні процеси дає змогу нівелювати негативні наслідки наростаючих кризових явищ, а також створює додаткові можливості відкривати сучасні робочі місця й долати технологічну відсталість, безпосередньо залучати зарубіжні вкладення та новітні технології, піднімати рівень доходів і платоспроможність населення, що приведе до підвищення конкурентоспроможності місцевих товаровиробників і сприятиме появі нових шансів виходу на ринки країн ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Основні аспекти реалізації зовнішньоекономічної діяльності підприємствами в рамках інтеграційних процесів досить широко висвітлювались у наукових доробках зарубіжних і вітчизняних дослідників, таких як К. Шер'язданова [1], А. Етціоні [2], Т. Дієз [3], Р. Міхель [5], А. Ключник [9], Е. Ковтун, І. Поліщук, Ю. Турець [16].

Незважаючи на проведені численні дослідження та опублікування їхніх результатів, для України та більшості її регіонів все ж таки залишається актуальною та невирішеною низка питань стосовно напрямів поглиблення співпраці між вітчизняними підприємствами та суб'єктами господарювання країн ЄС у сфері зовнішньоторговельної політики. Детального висвітлення потребують питання проведення моніторингу динаміки й структури українського експорту та імпорту до країн ЄС у національному масштабі та регіональному контексті задля пошуку шляхів оптимізації зовнішньоторговельної діяльності для отримання довгострокових конкурентних переваг та підвищення ефективності функціонування конкретного регіону й вітчизняної економічної системи загалом.

Постановка завдання. Метою дослідження є розкриття особливостей, стану, динаміки, структури та перспектив зовнішньоторговельної діяльності підприємств Прикарпаття в контексті співпраці з країнами ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Етимологічно слово «інтеграція» походить від латинського «integratio», що у перекладі означає «відродження». В його основі лежить слово «integer» («істинний», «цілий»), тобто визначальне значення – це отримання цілого з яких-небудь

частин. Вперше термін «інтеграція» був застосований у 30-х роках минулого століття [1, с. 11]. За термінологією А. Етціоні, інтеграція – це істинна «здібність цієї системи підтримувати себе самостійно внаслідок впливу внутрішніх і зовнішніх факторів» [2, с. 329, 330]. За європейського підходу інтеграцію визначають як «процес, під час якого поодинокі держави надають частку власних суверенних прав на благо створеної і спільної для них всіх інституціональної структури, щоби вбезпечити врахування і здійснення їх спільних інтересів» [3, с. 255].

Економічна інтеграція зумовлена значним поглибленням міжнародного поділу праці, як наслідок, національні економіки «переплітаються» та «взаємопроникають». Неабиякою формою інтеграції, обмеженою територіальними/геополітичними рамками, є регіональна інтеграція. У ХХ ст. значення національної держави зазнає переоцінки, а модель регіону як частини світової спільноти стає більш популярною. Значущість і вага окремого регіону зростають разом із поглибленням у ньому інтеграційних процесів. Найбільш успішно й динамічно регіональна інтеграція здійснюється в рамках ЄС [4, с. 1].

Європейська інтеграція для України та її регіонів – це курс модернізації господарства, подолання технологічної відсталості, хороша можливість отримати іноземні інвестиції та сучасні технології, здобути конкурентні переваги та прокласти шлях на світові ринки.

З 1 січня 2016 року розпочалося застосовування Розділу IV Угоди про асоціацію між Україною та ЄС в розрізі ґрунтовної та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВ ЗВТ) [5, с. 130]. З 1 вересня 2017 року в повному обсязі набуває чинності Угода про асоціацію між Україною та ЄС. Основоволожними успіхами української сторони протягом 2017 року стали залучення України до Програми ЄС під назвою «Конкурентоспроможність підприємств малого і середнього бізнесу (COSME) (2014–2020)», доведення до кінця процедур, обов'язкових для залучення України до Регіональної Конвенції щодо преференційних правил походження товарів (ПЕМ-Конвенція).

Всебічною метою Угоди про зону вільної торгівлі між Україною та Євросоюзом є збільшення кількості торговельно-економічних угод та інвестиційних потоків, лібералізація торгівлі та гармонізація регуляторного середовища на взаємовигідних домовленостях [5, с. 130].

Зниження рівня ввізного мита позитивно позначиться на надходженнях коштів у державний бюджет. Одночасно скоротиться час, необхідний для супровідних процедур, тому зросте ефективність роботи митниці. З огляду на те, що третину імпорту з країн ЄС сьогодні становлять обладнання, спорядження й транспортні засоби,

здешевлення продукції промисловості сприятиме швидкому оновленню фундаментальних фондів вітчизняних виробництв та впровадженню новітніх технологій із переробки сировини. Максимальну вигоду від припинення застосування митних тарифів отримають українські експортери.

Загалом динаміку експорту та імпорту в Україні впродовж 2014–2018 років можна побачити на рис. 1.

За офіційними даними Держстату за 2018 рік, експорт товарів та послуг склав \$57,28 млрд., що на 8,9% більше, ніж у 2017 році, зокрема експорт товарів зріс на 9,4%, становлячи \$47,335 млрд., а експорт послуг – на 8,6%, склавши \$11,637 млрд. Імпорт товарів і послуг становив \$63,49 млрд., що на 15,27% більше, ніж у 2017 році [7, с. 13].

Негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами й послугами становило \$6,212 млрд., однак зважаємо на те, що підприємства стали більше витрачати коштів на закупку імпортного обладнання для власного переоснащення, нові та енергозберігаючі технології, а це вже є інвестиціями задля зростання можливостей нарощувати експорт [7, с. 13].

Підсумки 2019 року щодо зовнішньої торгівлі глобально мало відрізняються від 2018 року:

Україна продовжує продавати сировину та агропродукцію, а завозити нафтопродукти, вироби з полімерів та хімічні добрива, багато готових товарів (рис. 2).

Серед країн-лідерів, до яких Україна експортувала свою продукцію, слід відзначити Китай, Польщу та Російську Федерацію. За офіційними даними Держстату, впродовж минулого року експорт до Китаю збільшився на 63% порівняно з 2018 роком, склавши 3,6 млрд. дол. У торгівлі з Польщею у 2019 році відбулося зростання експорту на 1,2% на суму 3,3 млрд. дол. У торгівлі з Росією експорт знизився на 11,2%, становлячи у 2019 році 3,2 млрд. дол. [8, с. 1].

За аналізований період Україна наростила свій експорт до Туреччини (2,6 млрд. дол.), Німеччини (2,4 млрд. дол.), Єгипту (2,3 млрд. дол.), Нідерландів (1,8 млрд. дол.), Білорусі (1,5 млрд. дол.), Іспанії (1,5 млрд. дол.), Румунії (1 млрд. дол.), Чехії (921 млн. дол.), Індонезії (735,3 млн. дол.), Молдови (726,8 млн. дол.), Словаччини (709,6 млн. дол.), Бельгії (680,9 млн. дол.), Великої Британії (628,1 млн. дол.), Ізраїлю (620,1 млн. дол.). Загалом у зовнішній торгівлі з країнами ЄС експорт у 2019 році зріс на 3%, склавши 20,8 млрд. дол.

Рис. 1. Динаміка та структура українського експорту/ імпорту впродовж 2014–2018 років

Джерело: запозичено із дослідження аналітичного порталу «Слово і діло» [6, с. 1]

Рис. 2. Топ країн-імпортерів товарів з України у 2019 році та приріст українського експорту

Джерело: запозичено з дослідження аналітичного порталу «Слово і діло» [8, с. 1]

Однак впродовж аналізованого періоду у зовнішній торгівлі України відбулося скорочення експорту до США (на 12% з 978,9 млн. дол.), Іраку (на 9% з 584,4 млн. дол.), Болгарії (на 6% з 482,2 млн. дол.), Грузії (на 18% з 392,6 млн. дол.), В'єтнаму (на 28% з 95,5 млн. дол.) [8, с. 1].

Стосовно обсягів та динаміки імпорту у 2019 році, то найбільше товарів Україна завозила з Китаю (приріст на 21% з обсягом 9,2 млрд. дол.), Росії (скорочення на 13,6% з обсягом 7 млрд. дол.), Німеччини (6 млрд. дол.), Польщі (приріст на 12,6% з обсягом 4,1 млрд. дол.), Білорусі (скорочення на 1% з обсягом 3,8 млрд. дол.), США (приріст 11% з обсягом 3,3 млрд. дол.), Туреччини (приріст на 37,4% з обсягом 2,4 млрд. дол.), Італії (2,1 млрд. дол.), Франції (1,7 млрд. дол.), Швейцарії (1,6 млрд. дол.) [8, с. 1].

Отже, Євросоюз посилює свою позицію як торговельний партнер для України. У 2018–2019 роках експорт з України до ЄС зріс на 8% порівняно з показниками 2017 року, а український імпорт із Євросоюзу – на 10%. У такий спосіб 2018–2019 роки стали рекордними за показниками експорту з України до ЄС. Частка ЄС у торгівлі України складає близько 42%.

Незважаючи на серйозні зрушення, опанування новітніх ринків національними експортерами обмежується довготривалим процесом стандартизації українських товарів до вимог ринків ЄС. Збільшення перспектив застосування потенціалу ПВ ЗВТ між Україною та ЄС є пріоритетом діяльності Уряду. Йдеться про скорочення нетарифних обмежень, наприклад, пов'язаних з фітосанітарними й санітарними заходами та технічними торговельними перешкодами; перенесення торгівлі в електронний формат та інтеграцію у Цифровий ринок ЄС; сприяння завоюванню малими й невеликими підприємствами частки ринку ЄС [9, с. 13].

У становленні та зміцненні економіки, подоланні нею системних кризових явищ ключове значення має зовнішньоторговельна політика регіонів. Вигідне географічне розташування міста Івано-Франківська та близькість європейських кордонів, автентична культурна та історична спадщина, наявний природно-кліматичний та ресурсний потенціал формують усі необхідні передумови для інтенсивного розвитку Прикарпаття та успішної інтеграції міста до світової економічної спільноти.

Івано-Франківськ – це молоде європейське місто з давньою історією, динамічним розвитком та нездоланим стремлінням до позитивних трансформацій. Високий рівень інвестиційної привабливості Івано-Франківська підтримується присутністю необхідної інфраструктури для розвитку бізнесу, сприятливим бізнес-середовищем, помірним рівнем політичного ризику та прийнятним станом фінансів органів місцевого самоврядування.

Ефективність стратегії зовнішньоекономічної політики Івано-Франківської області ґрунтується на таких конкурентних перевагах, як зручне географічне розташування, адже місто виступає логістичним центром південно-західного регіону України; вагомими сировинні ресурси регіону, оскільки у регіоні є сприятливий для розвитку туризму природний клімат, рекреаційні зони, історичні пам'ятки, вільні земельні ділянки та виробничі площі; значний досвід роботи з іноземними інвесторами, інтернаціональними фінансовими інституціями, а також транскордонної співпраці з містами-побратимами; сприятливий політичний клімат, що знижує ризик ймовірних втрат інвестора.

Інвестиційний клімат Івано-Франківська позитивно оцінений іноземними міжнародними компаніями. До п'ятірки основних країн-інвесторів, на які припадає 86,1% загального обсягу прямих інвестицій, входять Кіпр, Нідерланди, Польща, Сербія та Данія. Крім того, м. Івано-Франківськ є учасником Асоціації міст України, що підтримує щільні зв'язки з Радою Регіонів Європи, Міжнародною Спілкою Громад та Організацією міст-побратимів; учасником мережі міст сталого розвитку України (згідно з Ольбартською Хартією), що тісно співпрацює з великими містами держав-учасників Європейського Союзу; учасником Міжнародного форуму історичних центрів; учасником Асоціації поріднених міст з центром у місті Бая Маре (Румунія); учасником Асоціації європейських муніципалітетів "Energiesites" (Енерджі-сіті); учасником Асоціації «Кільце європейських ковальських міст»; учасником Національного форуму міст-партнерів ПРООН/МПВСР; підписантом Угоди Мерів, тобто ініціативи Європейської Комісії, яка має на меті об'єднати європейські місцеві органи влади в добровільне утворення заради спільної боротьби з глобальним потеплінням.

Місто є другим українським містом, яке удостоєно чотирьох високих нагород Парламентської Асамблеї Ради Європи (ПАРЄ), а саме Європейського диплому, Почесного Прапора, Почесного Знаку Ради Європи та Почесного Призу Ради Європи. У 2018 році за активне просування європейської ідеї місто отримало четверту найвищу нагороду ПАРЄ, а саме Почесний Приз.

Зовнішню діяльність міста характеризують угоди про партнерство з 24 муніципалітетами із

зарубіжжя, серед яких слід назвати міста Польщі, Угорщини, Чехії, Румунії, Білорусі, Литви, Латвії, Молдови, Грузії, Португалії, Болгарії та США. Місто проводить велику кількість міжнародних мистецьких та спортивних заходів, а місцеві університети співпрацюють з європейськими ВНЗ [10].

Івано-Франківськ увійшов у трійку обласних центрів, де легко вести бізнес, у рейтингу "Regional Doing Business" за результатами дослідження Офісу ефективного регулювання та Спілки українських підприємців.

Область постійно поглиблює міжнародні зв'язки, має угоди про співробітництво з окремими регіонами Австрії, Грузії, Канади, Китаю, Литви, Польщі, Румунії, Словаччини. Її членство у Міжнародних Асоціаціях «Карпатський Євро регіон» і «Верхній Прут» сприяє розширенню співпраці з регіонами Молдови, Польщі, Румунії, Словаччини, Угорщини в рамках європейських програм транскордонного співробітництва [10, с. 30].

Стала позитивна динаміка соціально-економічного розвитку міста забезпечується, зокрема, успішною зовнішньоекономічною політикою та залученням інвестицій (включаючи іноземний капітал), відкриттям нових підприємств та розширенням виробництва й кількості робочих місць на вже працюючих підприємствах, розширенням ринків збуту продукції, що виробляють підприємства міста. Вищі, ніж у багатьох інших містах України, рівень комфорту для проживання та рівень соціального благополуччя мешканців міста, сприятливий політичний клімат забезпечують низький рівень соціальної напруженості в місті. Ці та інші складові частини економічного та інвестиційного потенціалу створюють необхідні передумови для втілення успішної зовнішньоекономічної політики на Івано-Франківщині.

Серед регіонів України за обсягом прямих іноземних інвестицій у 2018 році Івано-Франківщина посіла 8 місце, а з розрахунку на одну особу – 5 місце. Найбільші обсяги прямих інвестицій зосереджені на підприємствах міст Івано-Франківська (494,7 млн. дол. США, або 55% загальнообласного обсягу інвестицій) та Калуша (256,7 млн. дол., або 28,6%). Серед районів області значна частка капіталу нерезидентів залучена в економіку Рогатинського (3,2%), Калуського (3,1%) та Тисменицького (2,7%) районів. На території Івано-Франківська успішно працюють такі підприємства з іноземними інвестиціями, що здійснюють зовнішньоторговельну діяльність:

– ТОВ «Електролюкс Україна», що є одним зі світових лідерів з виробництва побутової техніки та професійного устаткування;

– ТОВ «Тайко Електронікс Юкрейн Лімітед», що займається виробництвом продукції для автомобільної галузі ("BMW", "Opel", "Mercedes", "Skoda", "Fiat");

– ТОВ «Конфеціони «Роза»», ТзОВ «Ектос ІФ» і швейний цех данського виробництва “HRTTextiles Івано-Франківськ” [11, с. 10].

Івано-Франківщина посідає третє місце в рейтингу областей, які активно експортують продукцію у країни Європи. Обсяги експорту товарів, котрі виготовляються безпосередньо в нашому місті, протягом 2019 року склали 911,6 млн. дол., а імпорту – 833,9 млн. дол., тобто порівняно з 2018 роком обсяги експорту збільшились на 4,6%, а обсяги імпорту залишились на рівні минулорічного показника. При цьому позитивне сальдо зовнішньої торгівлі товарами склало 77,7 млн. дол., а коефіцієнт покриття експортом імпорту – 1,09 [12, с. 1]. Партнерами прикарпатських підприємств у зовнішній торгівлі товарами у 2019 році були нерезиденти зі 114 країн світу, у 2018 році – зі 108 країн світу, у 2017 році – з 90 країн світу. Отже, простежується позитивна динаміка зростання обсягів експорту та розширення географії зовнішньої торгівлі місцевих суб'єктів господарювання (рис. 3).

Івано-Франківські підприємства-експортери орієнтуються переважно на ринки країн Європи (56,5% експорту товарів і понад 80% експорту послуг від загального обсягу експорту). Найбільші експортні поставки у 2018–2019 роках здійснювалися до Румунії, Словаччини, Польщі, Індії, Чехії, Білорусі, Італії, Туреччини, Німеччини [13, с. 4].

Основу експортних поставок області склали продукти пластмаси та полімерні матеріали (23,0%), органічні хімічні сполуки (14,0%), деревина та вироби з неї (11,9%), електричні машини (11,8%), молоко й молочна продукція, яйця та натуральний мед (8,4%), нафта і продукти її перегонки (4,8%), котли та машини (4,0%) [13, с. 5] (рис. 4).

Обсяги експорту товарів суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності області у 2019 році збільшились на 4,6% порівняно з обсягами відповідного періоду 2018 року, становлячи 911,4 млн. дол. США, а обсяги імпорту скоротились на 0,25%, склавши 831,9 млн. дол. США.

Рис. 3. Експортні поставки підприємств Прикарпаття у 2019 році

Джерело: побудовано на основі даних щодо стану соціально-економічного розвитку регіону Івано-Франківської обласної державної адміністрації [13, с. 4]

Рис. 4. Структура експорту товарів підприємствами Прикарпаття у 2019 році

Джерело: побудовано на основі даних щодо стану соціально-економічного розвитку регіону Івано-Франківської обласної державної адміністрації [13, с. 5]

Сальдо зовнішньоторговельного балансу області було позитивним на рівні 79,5 млн. дол. США [15, с. 1] (рис. 5).

Достатня диверсифікація ринків збуту знижує чутливість підприємств Прикарпаття до змін зовнішньоекономічної цінової кон'юнктури, світового попиту на продукцію та зовнішньоторговельну політику уряду.

Важливим фактором стійкості економіки міста та області у період затяжної економічної кризи є відсутність залежності від експортних поставок до

країн СНД. Загалом для підвищення ефективності зовнішньоторговельної діяльності підприємств Івано-Франківщини слід вживати низку заходів, перелік яких наведено в табл. 1.

Для покращення інвестиційного клімату та стимулювання зовнішньоторговельної діяльності підприємств Прикарпаття в рамках регіональної зовнішньоекономічної політики органи місцевого самоврядування реалізують близько 20 міжнародних проєктів у рамках програм Європейського Союзу, Програм Розвитку ООН, Світового Банку,

Рис. 5. Динаміка показників зовнішньоторговельного обігу товарів підприємств та організацій Прикарпаття [15, с. 1]

Джерело: побудовано на основі даних Головного управління статистики в Івано-Франківській області

Таблиця 1

Шляхи підвищення ефективності зовнішньоторговельної діяльності підприємств Івано-Франківщини

№	Напрямок удосконалення	Характеристика
1	Управління зовнішньоторговельною діяльністю на підприємствах області	Запровадження моніторингу процесу прийняття рішень щодо зовнішньоторговельної діяльності, включаючи планування, організацію та здійснення діяльності, встановлення відповідальності різних відділів та координацію їх роботи в рамках поглиблення співпраці прикарпатських підприємств із суб'єктами країн ЄС.
2	Управлінський облік і контроль	Створення баз даних щодо обсягів експорту/імпорту продукції місцевими підприємствами, ведення обліку сировини й технологічної маршрутизації, виробничих об'єктів.
3	Управління ресурсним потенціалом	Запровадження системи моніторингу за використанням наявних ресурсів (технічних, технологічних, капітальних, маркетингових, інформаційних, трудових), безпосередньо задіяних у зовнішньоторговельній діяльності підприємствами м. Івано-Франківська та області.
4	Оцінювання споживчого попиту та ефективна логістика (управління запасами)	Запровадження системи збору та аналізу даних стосовно товарів конкурентів і запитів зарубіжних споживачів, адміністрування замовлень, моніторинг за станом ринку; визначення необхідного розміру матеріальних запасів і комплектуючих, а також обсягів незавершеного виробництва; впровадження ефективної системи логістики для зменшення витрат і втрат.
5	Оцінювання зовнішньоторговельної діяльності підприємств м. Івано-Франківська та області загалом	Втілення системи оцінювання ефективності зовнішньоторговельної діяльності на основі методів внутрішнього контролю, який охоплює дослідження зарубіжних ринків збуту; підготовку й виробництво продукції на експорт; просування та реалізацію експортної продукції; післяпродажне обслуговування.

Джерело: побудовано на основі джерела [16, с. 173]

Таблиця 2

Міжнародні проекти м. Івано-Франківська в рамках програм Європейського Союзу, Програм Розвитку ООН, Світового Банку, Європейського Банку Реконструкції та Розвитку

Назва організації-партнера	Назва проекту/мета	Стан реалізації
Європейський банк реконструкції та розвитку	Реконструкція та модернізація системи теплопостачання міста Івано-Франківська	У процесі впровадження
Міжнародний банк реконструкції та розвитку	Розвиток міської інфраструктури у сфері модернізації системи водопостачання та водовідведення	У процесі впровадження
Українсько-німецький проєкт "GIZ"	Енергоефективність у будівлях	Завершено
Північна екологічна фінансова корпорація "NEFCO"	Вуличне освітлення у м. Івано-Франківську	Завершено
Північна екологічна фінансова корпорація "NEFCO"	Реконструкція та модернізація системи теплопостачання в районі вулиць Довга – Карпатська м. Івано-Франківська	У процесі впровадження
Північна екологічна фінансова корпорація "NEFCO"	Підвищення енергоефективності об'єктів бюджетної сфери міста Івано-Франківська	У процесі впровадження
Європейський банк реконструкції та розвитку	Оновлення тролейбусного парку м. Івано-Франківська	У процесі впровадження
USAID	Муніципальна енергетична реформа в Україні	У процесі впровадження

Джерело: побудовано на основі джерела [11, с. 13]

Європейського Банку Реконструкції та Розвитку, Агентства міжнародного співробітництва у сфері розвитку Уряду Швеції (SIDA), Північної екологічної фінансової корпорації (NEFCO), Німецького товариства міжнародного співробітництва (GIZ), а також вживають заходів щодо налагодження транскордонної співпраці з містами-побратимами (табл. 2).

Таким чином, докорінно покращити ситуацію у сфері зовнішньоекономічної діяльності м. Івано-Франківська та регіону загалом можна за допомогою вжиття комплексу заходів зовнішньоекономічної регіональної політики, спрямованих на державне стимулювання експорту продукції місцевими підприємствами, а також на збільшення його обсягу й підвищення ефективності.

Висновки з проведеного дослідження. Зовнішньоекономічна діяльність завжди була й залишається важливою складовою частиною суспільного регіонального розвитку, незважаючи на зміни в політичній ситуації, економічній кон'юктурі та правовому середовищі країни. Комплексні економічні перетворення, що відбуваються сьогодні в Україні загалом та у її регіонах зокрема, мають на меті забезпечити поступову інтеграцію українських підприємств у міжнародні економічні зв'язки, з одного боку, та залучення іноземних підприємців до діяльності, з іншого боку. Водночас окремі депресивні економічні процеси негативно впливають на стан зовнішньої торгівлі, а фактичний обсяг експорту не відповідає можливостям вітчизняних товаровиробників та не задовольняє державних потреб щодо валютних надходжень. Складне фінансово-економічне становище багатьох вітчизняних підприємств і високі витрати, які потрібні для виходу на зовнішній ринок, також

чинять негативний вплив на розвиток зовнішньоторговельних відносин.

Підсумовуючи вищезазначене, можемо зробити висновок, що, незважаючи на те, що обсяги експорту перевищують імпорт, область потребує вжиття заходів для покращення ситуації. Удосконалення структури експорту ускладнено тривалим спадом виробництва, низькою конкурентоспроможністю більшості обробних галузей, втратою низки традиційних ринків збуту. З боку західних країн зберігається низка дискримінаційних бар'єрів стосовно окремих українських товарів і послуг, що володіють конкурентними перевагами.

Отже, основним завданням для докорінної зміни ситуації у сфері зовнішньоторговельної діяльності підприємств м. Івано-Франківська та регіону загалом є необхідність розроблення та вжиття комплексу заходів зовнішньоекономічної регіональної політики, спрямованих на державне стимулювання експорту продукції та більш активне транскордонне співробітництво.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Шерязданова К.Г. Современные интеграционные процессы : учебное пособие. Астана : Академия государственного управления при Президенте РК, 2010. 107 с.
2. Etzioni A. Political unification: a comparative study of leaders and forces. New York : Rinehart, 1965. 346 p.
3. Diez T. European Integration Theory. Oxford : University Press, 2004. 346 p.
4. Біла книга Євросоюзу : Президент Єврокомісії представив п'ять сценаріїв розвитку ЄС. URL: <https://www.5.ua/polityka/bila-knyha-yevrosoiuzu-prezydent-yevrokomisii-predstaviv-piat-stsenariiv-rozvytku-yes-139849.html> (дата звернення: 20.07.2020).

5. Міхель Р. Аналіз зовнішньої торгівлі товарами області західного регіону в умовах дії ЗВТ між Україною та ЄС. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016. Вип. 3 (119). С. 130–135.

6. Як змінювався експорт та імпорт України в 2014–2018 роках. *Слово і діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/04/10/infografika/ekonomika/yak-zminyuvavsvya-eksport-ta-import-ukrayiny-2014-2018-rokakh> (дата звернення: 20.07.2020).

7. Зовнішня торгівля України: статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики, 2020. 166 с. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/06/Zov_torg.pdf (дата звернення: 20.07.2020).

8. Зовнішня торгівля: з ким та чим найбільше торгувала Україна в 2019 році. *Слово і діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/02/20/infografika/ekonomika/zovnishnya-torhivlya-kym-ta-chym-najbilshe-torhuvala-ukrayina-2019-roczy> (дата звернення: 20.07.2020).

9. Ключник А. Регулювання розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрного сектора в умовах євроінтеграційних процесів України. *Економіка та інноваційний розвиток національного господарства*. 2013. № 4. С. 11–15.

10. Стратегія розвитку Івано-Франківської області на 2021–2027 роки. Івано-Франківськ: Івано-Франківська обласна державна адміністрація, 2020. 99 с. URL: <http://www.if.gov.ua/files/uploads/Стратегія%20розвитку%20Івано-Франківської%20області%20на%202021-2027%20роки.pdf> (дата звернення: 21.07.2020).

11. Інвестиційний паспорт Івано-Франківська 2018. Інвестиційний клімат // Офіційний сайт міста Івано-Франківська. URL: http://www.mvk.if.ua/uploads/files/48558_uk.pdf (дата звернення: 21.07.2020).

12. У 2019 році підприємства Прикарпаття стали більше експортувати товарів / Івано-Франківська обласна державна адміністрація. URL: www.if.gov.ua/news/u-2019-roci-pidpriyemstva-prikarpattya-stali-bilshe-eksportuvati-tovariv (дата звернення: 21.07.2020).

13. Соціально-економічний розвиток області за 2019 рік. Соціально-економічний розвиток регіону. Івано-Франківськ: Івано-Франківська обласна державна адміністрація, 2020. 11 с. URL: http://www.if.gov.ua/files/uploads/СЕР_за_2019_рік.pdf (дата звернення: 23.07.2020).

14. Програма соціально-економічного та культурного розвитку області на 2020 рік. Соціально-економічний розвиток регіону. Івано-Франківськ: Івано-Франківська обласна державна адміністрація, 2020. 115 с. URL: <http://www.if.gov.ua/files/uploads/1380-34%20Програма.pdf> (дата звернення: 23.07.2020).

15. Головне управління статистики в Івано-Франківській області. Економічна статистика. Зовнішньоекономічна діяльність. URL: http://www.ifstat.gov.ua/EX_IN/ZD6.HTM (дата звернення: 25.07.2020).

16. Ковтун Е., Поліщук І., Турець Ю. Шляхи оптимізації зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 6. Ч. 1. С. 172–174. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuimevcg_2016_6%281%29__43 (дата звернення: 26.07.2020).

REFERENCES:

1. Sheryazdanova K. (2010) *Sovremennyye integratsionnyye protsessy: ucheb. posobie* [Modern integration processes]. Astana: Akad. gos. upr. pri Prezidente RK, pp. 107 (in Russian).

2. Etzioni A. (1965) *Political unification: a comparative study of leaders and forces*. New York: Rinehart. 346 p.

3. Diez T. (2004) *European Integration Theory*. Oxford: University Press. 346 p.

4. Bila knyha Yevrosoiuzu: Prezydent Yevrokomisii predstavlyv piat stsennariiv rozvytku YeS [EU White Paper: The President of the European Commission presented five scenarios for the development of the EU]. Available at: <https://www.5.ua/polityka/bila-knyha-yevrosoiuzu-prezydent-yevrokomisii-predstavlyv-pyat-stsenariiv-rozvytku-yes-139849.html> (accessed 20.07.2020).

5. Mikhel R. (2016) *Analiz zovnishnoi torhivli tovaramy oblastei zakhidnoho rehionu v umovakh dii ZVT mizh Ukrainoiu ta YeS* [Analysis of foreign trade in goods of the regions of the western region in terms of the FTA between Ukraine and the EU]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy* [Socio-economic problems of the modern period of Ukraine]. Vypusk 3 (119), pp. 130–135 [in Ukrainian].

6. Iak zminiuvavsia eksport ta import Ukrainy v 2014–2018 rokakh [How did Ukraine's exports and imports change in 2014–2018?]. *Slovo i dilo* [Word and deed]. Available at: <https://www.slovoidilo.ua/2019/04/10/infografika/ekonomika/yak-zminyuvavsvya-eksport-ta-import-ukrayiny-2014-2018-rokax> (accessed 20.07.2020).

7. Zovnishnia torhivlia Ukrainy [Ukraine's foreign trade] (2020). *Statystychnyi zbirnyk* [Statistical collection]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky, 166 p. Available at: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/06/Zov_torg.pdf (accessed 20.07.2020).

8. Zovnishnia torhivlia: z kym ta chym naibilshe torhuvala Ukraina v 2019 rotsi [Foreign trade: with whom and what Ukraine traded the most in 2019] (2019). *Slovo i dilo* [Word and deed]. Available at: <https://www.slovoidilo.ua/2020/02/20/infografika/ekonomika/zovnishnya-torhivlya-kym-ta-chym-najbilshe-torhuvala-ukrayina-2019-roczy> (accessed 20.07.2020).

9. Kliuchnyk A. (2013) *Rehuliuвання rozvytku zovnishnoekonomichnoi diialnosti ahrarnoho sektora v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv Ukrainy* [Regulation of the development of foreign economic activity of the agricultural sector in the conditions of European integration processes of Ukraine]. *Ekonomika ta innovatsiinyi rozvytok natsionalnoho hospodarstva* [Economy and innovative development of the national economy]. № 4, pp. 11–15 [in Ukrainian].

10. *Stratehiia rozvytku Ivano-Frankivskoi oblasti na 2021–2027 roky* [Development strategy of Ivano-Frankivsk region for 2021–2027] (2020). Ivano-Frankivsk: Ivano-Frankivska oblasna derzhavna administratsiia, 99 p. Available at: <http://www.if.gov.ua/files/uploads/Stratehiia%20rozvytku%20Ivano-Frankivskoi%20oblasti%20na%202021-2027%20roky.pdf> (accessed 21.07.2020).

11. *Investytsiinyi pasport Ivano-Frankivska 2018* [Investment passport of Ivano-Frankivsk 2018] (2019). *Investytsiinyi klimat* [Investment climate]. Ofitsiinyi sait

mista Ivano-Frankivska. Available at: http://www.mvk.if.ua/uploads/files/48558_uk.pdf (accessed 21.07.2020).

12. U 2019 rotsi pidpriemstva Prykarpattia staly bilshe eksportuvaty tovariv [In 2019, Prykarpattia enterprises began to export more goods]. Ivano-Frankivska oblasna derzhavna administratsiia. Available at: www.if.gov.ua/news/u-2019-roci-pidpriemstva-prikarpattya-stali-bilshe-eksportuvati-tovariv (accessed 21.07.2020).

13. Sotsialno-ekonomichni rozvytok oblasti za 2019 rik [Socio-economic development of the region in 2019] (2020). Sotsialno-ekonomichni rozvytok rehionu [Socio-economic development of the region]. Ivano-Frankivsk: Ivano-Frankivska oblasna derzhavna administratsiia, 11 p. Available at: http://www.if.gov.ua/files/uploads/SER_za_2019_rik.pdf (accessed 23.07.2020).

14. Prohrama sotsialno-ekonomichnoho ta kulturnoho rozvytku oblasti na 2020 rik [Program of socio-economic and cultural development of the region for 2020] (2020). Sotsialno-ekonomichni rozvytok rehionu [Socio-economic development of the region].

Ivano-Frankivsk: Ivano-Frankivska oblasna derzhavna administratsiia, 115 p. Available at: <http://www.if.gov.ua/files/uploads/1380-34%20Prohrama.pdf> (accessed 23.07.2020).

15. Holovne upravlinnia statystyky v Ivano-Frankivskii oblasti [Main Department of Statistics in Ivano-Frankivsk region]. Ekonomichna statystyka. Zovnishnoekonomichna diialnist [Economic of statistics. Foreign economic activity]. Available at: http://www.ifstat.gov.ua/EX_IN/ZD6.HTM (accessed 25.07.2020).

16. Kovtun E., Polishchuk I., Turets Yu. (2016) Shliakhy optymizatsii zovnishnoekonomichnoi diialnosti vitchyznianskykh pidpriemstv [Ways to optimize the foreign economic activity of domestic enterprises]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu [Scientific Bulletin of Uzhhorod National University]. Vypusk 6. Chastyna 1, pp. 172–174. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2016_6%281%29__43 (accessed 26.07.2020).